

ผู้นำที่พึงประสงค์ในยุควิถีใหม่*

DESIRABLE LEADERS IN A NEW NORMAL ERA

พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภททวโธ

Phrapalad Phiphatphong Phattawangso

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร

Wat Phra Sri Rattana Mahathat

Corresponding Author E-mail: pipatpong.patt@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอสาระสำคัญเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำและภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคสมัยปัจจุบันที่เรียกกันว่าเป็นยุควิถีใหม่ ผู้นำมีความสำคัญต่อองค์กรอย่างไร ผู้นำกับภาวะผู้นำแตกต่างกันอย่างไร และในสังคมในยุค “วิถีใหม่” “ผู้นำ” แบบไหนที่คนในสังคมเฝ้ามอง ซึ่งในการกำหนดมาตรฐานผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักครองตน ครองคน ครองงาน ได้ทำการประยุกต์จากผู้นำตามบทบาทผู้นำ แนวคิดตะวันตก และผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ในพระพุทธศาสนา อันเป็นมาตรฐานที่สมบูรณ์ในการพัฒนาผู้นำให้มีคุณภาพสมบูรณ์ แบบทั้งทางด้านความรู้ ความสามารถ และทางด้านจิตใจ ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ผู้นำที่มีมาตรฐานในการครองตน ครองคน ครองงาน รวมทั้งผู้นำที่พึงประสงค์ในบริบททางพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : ผู้นำ; ภาวะผู้นำ; ยุควิถีใหม่

Abstract

This academic paper aimed to present the essence of leadership qualities and desirable leadership in the modern era, which is known as the new normal era. How important are leaders to an organization? What is the difference between leadership and leadership? And in society in the "new normal" era, what kind of "leader" do people in society seek? which in setting desirable leadership standards according to the principle of self-domination has been applied from the leader according to the leadership role the concept of the Western and a leader according to the 7 Sappurisa Dhamma

*Received July 27, 2022; Revised August 9, 2022; Accepted August 11, 2022

principles in Buddhism which is the perfect standard for developing leaders to be of perfect quality, both in terms of knowledge and ability and psychologically in all 3 areas, namely, leaders who have standards of self-domination, dominate people, dominate including desirable leaders in a Buddhist context.

Keywords: Leader; Leadership; New Era.

บทนำ

ภาวะผู้นำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารงานในองค์กร องค์กรจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการดำเนินงานนั้น ปัจจัยสำคัญที่สุด คือ ผู้นำ ถ้าองค์กรใดได้ผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ก็จะสามารถสั่งการและใช้อิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงาน ตลอดจนทำกิจกรรมต่างๆในองค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าองค์กรใดได้ผู้นำที่ไม่มีประสิทธิภาพ ก็จะไม่สามารถสั่งการและใช้อิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งได้ ข้ำร้ายยังเป็นการทำลายขวัญของ ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีต่อผู้นำ ซึ่งจะเป็นผลทำให้การปฏิบัติงานด้านต่างๆในองค์กรประสบความล้มเหลว ซึ่งผู้นำที่มีสมรรถภาพต่ำ ย่อมพยายามอย่างยิ่งที่จะใช้และแสดงออกซึ่งความสามารถของตนแต่เพียงผู้เดียว ผู้นำที่มีสมรรถภาพปานกลางพยายามอย่างยิ่งที่จะใช้กำลังและความสามารถของบุคคลอื่นเป็นที่ตั้ง (ฉริตา เวชญาลักษณ์, 2560) ส่วนผู้นำซึ่งมีสมรรถภาพสูงนั้น ก็จะบริหารงานโดยอาศัยสติปัญญาของบุคคลอื่นมาเกื้อกูลเป็นหลัก ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ และเมื่อมีเหตุการณ์ปัญหาเกิดขึ้น ผู้เป็นผู้นำก็พึงเรียกประชุมคณะทำงานเพื่อรับฟังความคิดเห็น และอภิปรายร่วมกันอย่างพร้อมเพรียง หากมิได้ชุมนุมให้พร้อมกัน ก็จะทำให้เกิดความลังเลไม่อาจตัดสินใจเด็ดขาดลงไปได้ และย่อมทำให้พันธกิจ (Mission) ขององค์กรนั้นไม่สามารถกระทำได้อย่างเสร็จสิ้น

ดังนั้น ในยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่ายุควิฤตินี้บุคคลผู้เป็นผู้นำต้องรับภาระหน้าที่ของการเป็นผู้นำ นำพาองค์กรให้ผ่านพ้นวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนี้ท่ามกลางสภาวะความแปรปรวนทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง จึงถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นและเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้บริหารขององค์กรจะต้องนำเอาไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อพฤติกรรมของผู้บริหารในลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลต่อองค์กรให้มากที่สุด พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล (เกตุสุวรรณ, 2565)

ความหมายของภาวะผู้นำ

คำว่า ผู้นำ เป็นการมองเห็นที่ตัวบุคคล มักจะได้ยินคำพูดที่ใช้เรียกแทนผู้นำไปในทิศทางที่ต่างกันและมีขอบเขตที่กว้างขวาง เพื่อความเข้าใจความหมายเกี่ยวกับผู้นำให้ชัดเจน ผู้เขียนจึงได้รวบรวมความหมายของผู้นำจากนักวิชาการและนักบริหารที่ได้ให้นิยามความหมายไว้ดังต่อไปนี้

ผู้นำ คือ บุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกันโดยที่ว่าจะเป็นการอยู่รวมกันก็ตาม หรือทำการร่วมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดีสู่จุดหมายที่ตั้งงาม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2550) และ ภาวะผู้นำ ก็คือคุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งงาม และกล่าวถึงลักษณะผู้นำไว้ 3 ข้อ คือ มองกว้าง คิดไกล และใฝ่สูง (พระเมธีวชิรภุชิต, 2557) ซึ่งหลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันอยู่แล้ว เช่น เป็นผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัดและแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ

นอกจากนี้ผู้นำยังเป็นผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่มเปรียบเสมือนแกนของกลุ่ม เป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูง นำกลุ่มหรือพากลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์หรือสู่จุดหมายที่วางไว้ แม้แต่เพียงชี้แนะให้กลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทางก็ถือว่าเป็นผู้นำทั้งนี้รวมถึงผู้นำที่นำกลุ่มออกนอกกลุ่มนอกทางด้วย เป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติเฉพาะบางอย่างคือสามารถสอดแทรกอิทธิพลบางประการอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มได้มากที่สุด (สุเมธ แสงนิมนวล, 2552) และยังครอบคลุมในมิติที่มีอย่างกว้างขวางและหลากหลายกว่าเรื่องความกล้าหาญ การตัดสินใจ การเป็นผู้นำต้องมีความสามารถในการนำ ผลักดันและสั่งการให้กิจกรรมทุกอย่าง ดำเนินไปตามเป้าหมาย ซึ่งต้องประกอบไปด้วยความกล้าหาญความสามารถในการโน้มน้าวใจและจังหวะเวลาในการตัดสินใจ (สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, 2544)

จากความหมายที่กล่าวมาผู้เขียนมองว่า ภาวะผู้นำ เป็นความสามารถที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของบุคคลผู้เป็นผู้นำที่แสดงออกมาในรูปพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งสามารถทำให้สมาชิกในกลุ่ม ผู้ร่วมงานเกิดศรัทธายอมรับที่จะปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการดำเนินงาน จนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

“ผู้นำ” มีความสำคัญต่อองค์กรอย่างไร

ผู้นำไม่ว่าจะอยู่ในระดับใด ถือได้ว่าเป็นผู้นำพาองค์กรไปสู่ความเจริญหรือเสื่อมก็ได้ จึงจำเป็นต้องมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อเป็นผู้นำ คือ ความสามารถที่จะมี

อิทธิพลต่อ บุคคลให้รับเอาพฤติกรรมที่จำเป็นต่อการดำเนินกลยุทธ์ความเป็นผู้นำจะ เกี่ยวพันกับการติดต่อ สื่อสาร การจูงใจ และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมผู้บริหารที่ได้ พยายามดำเนินกลยุทธ์ไม่อาจจะ ต้องชี้แจงแก่บุคคล สร้างพันธมิตร และจูงใจผู้บริหาร ระดับกลางให้ยอมรับวิสัยทัศน์ของบริษัท ถ้าผู้นำได้ให้ผู้บริหารคนอื่นมีส่วนร่วมในการ กำหนดกลยุทธ์แล้ว การดำเนินกลยุทธ์จะง่ายขึ้น เนื่องจากผู้บริหารเหล่านี้จะเข้าใจและ ผูกพันกับกลยุทธ์ใหม่ ความเป็นผู้นำจะถูกใช้จูงใจบุคคลให้ ได้รับเอาพฤติกรรมใหม่ และการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติใหม่ (สมยศ นาวิการ, 2549)

ดังนั้น การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมนุษย์และมีการวางระเบียบกฎเกณฑ์ขึ้นเป็น แนวทางสำหรับ ทุกคนในสังคมปฏิบัติตามเพื่อความสงบสุข ความราบรื่นตลอดถึง ความ มั่นคงของสังคมนั้น ก็ได้หมายความว่า ทุกคนในสังคมจะปฏิบัติตามบทบาทของตนอย่าง เข้มงวดจริงจัง บทบาทที่แสดงออกมาจึงจำเป็นที่สังคมต้องหาทางบังคับควบคุม การที่จะ ควบคุมทุกคนในสังคมให้ได้นั้นต้องมี เครื่องมือหรือตัวแทนของการควบคุมสังคมซึ่งถือเป็น ความสำคัญของผู้นำ (ณัฐพัชร์ ลาภบำรุงวงศ์, 2559) ได้แก่

1) การควบคุมโดยผ่านความเชื่อ (Control Through Belief) ในสังคมหนึ่ง ๆ ย่อมมี ความเชื่อถือ ไม่เหมือนกัน เช่น ในเรื่องความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่มีตัวตน แต่คนก็ ย่อมเกรงกลัว ในอิทธิฤทธิ์อิทธิฤทธิ์ของสิ่งเหล่านั้น เช่น เทพเจ้า เจ้าพ่อ เจ้าแม่ ศาลพระ ภูมิ รวมทั้งต้นไม้ ต้นไม้ ใหญ่ หรือคนกราบไหว้บูชา ความเชื่อใน สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ อาจ ทำให้คนเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดได้ (อดิชาติ คำพวง และอรอนงค์ อินสอาด, 2561)

2) การควบคุมโดยการเสนอแนะแนวทาง (Control by Social Suggestion) การ เสนอแนะเป็นมาตรการอันหนึ่งในการควบคุมสังคม เมื่อผู้เสนอแนะเป็นผู้มีชื่อเสียงหรือผู้ที่ สังคม เคารพนับถือ

3) การควบคุมโดยศาสนา (Control by Religion) ศาสนากับการบังคับแบบเหนือ ธรรมชาติได้เป็นปัจจัยอันสำคัญในการควบคุมสังคม ศาสนาได้โยงความสัมพันธ์ของมนุษย์ เข้ากับ พลังเหนือธรรมชาติที่รู้จักในฐานะพระเจ้า และแนะนำมนุษย์ให้กระทำตาม จุดมุ่งหมายหรือกฎเพื่อ เข้าถึงพระเจ้า แบบอย่างของสังคมส่วนมากจะค่านศีลธรรมหรือ พฤติกรรมอันมีส่วนสร้างขึ้นมา โดยศาสนา สถาบันทางศาสนาจึงเป็นสิ่งสำคัญในการ ควบคุมทางสังคม

4) การควบคุมโดยอุดมคติทางสังคม (Control by Social Ideals) อุดมคติทาง สังคมก็ เป็นมาตรการอันหนึ่งที่จะควบคุมสังคมได้ ในเมื่อผู้นำของประเทศ ได้ปลุกกระตุ้นให้ ประชาชนของ ประเทศมีอุดมคติอันแน่วแน่ เช่น ฮิตเลอร์ เลนิน และคานธี เป็นต้น

5) การควบคุมทางสังคมโดยผ่านกฎหมายและการบริหารงาน (Social Control Through Law and Administration) กฎหมายเป็นเรื่องกฎข้อบังคับให้บุคคลยอมรับการ

ปฏิบัติตาม หากใครฝ่าฝืนหรือละเมิดกฎหมายย่อมได้รับโทษานุโทษ บุคคลมีความเกรงกลัวกฎหมาย นอกจากนั้น กฎหมายยังอ้างถึงตัวแทนพลังอีกอย่างหนึ่ง นั่นคือ กลไกการบริหารของรัฐ ซึ่งก็ใช้ บังคับบุคคลให้ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนทางสังคมได้ด้วย

6) การควบคุมโดยผ่านศีลธรรม (Control Through Morals) การที่บุคคลมีความรับผิดชอบในหน้าที่ทำอะไรลงไปก็รู้ว่าสิ่งนั้นดี สิ่งนั้นไม่ดี ทุกคนตั้งอยู่ใน ศีลธรรมอันดี ย่อม ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย นั่นคือ การควบคุมทางสังคมอย่างหนึ่งนั่นเอง

สิ่งที่ผู้เขียนยกมาประกอบให้เห็นความสำคัญของผู้นำชี้ให้เห็นว่า มวลสมาชิกในสังคมต้องรู้จักปฏิบัติตามบรรทัดฐานและตระหนักถึงสถานภาพและบทบาทอย่างถูกต้อง เพื่อจะได้ ปฏิบัติตนในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคม ปลุกฝังทักษะที่จะร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นในสังคม เช่น การมีมนุษยสัมพันธ์ ปลุกฝังระเบียบวินัยหรือพฤติกรรมที่จำกัดความพอในปัจจุบัน เพื่อการยอมรับของ สังคม เช่น วิธีการรับประทานอาหาร นิสัยการอาบน้ำชำระร่างกาย ปลุกฝังความมุ่งหวังและค่านิยมแก่สมาชิกในสังคม เช่น แรงจูงใจในความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ซึ่งจะทำให้บุคคลยอมรับที่จะดำเนินชีวิตตามกติกาและปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของสังคมที่ได้วางไว้

ผู้นำกับภาวะผู้นำแตกต่างกันอย่างไร

หากพูดถึง "ผู้นำ" เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลว และสามารถแข่งขันกับองค์กรอื่นได้หรือไม่ในโลกปัจจุบันที่ภาวะการแข่งขันนั้นสูงหากเราเปรียบองค์กรเหมือนกับเรือลำหนึ่ง การที่เรือจะแล่นสู่ฝั่งได้อย่างปลอดภัยหรือไม่ นั่น มีองค์ประกอบหลายประการทั้งความสามารถของลูกเรือสภาพทะเล ฯลฯ แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดคือกัปตันหรือผู้นำในเรือลำนั้นหากกัปตันไม่มีความรู้ ความสามารถที่เพียงพอ โอกาสที่เรือจะเข้าสู่ฝั่งได้อย่างปลอดภัยก็จะมีน้อยแต่หากกัปตันมีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์ความชำนาญที่ดีแล้วโอกาสที่เรือจะเข้าสู่ฝั่งได้อย่างปลอดภัยก็จะมีสูง เช่นเดียวกับองค์กรหากมีผู้นำหรือผู้บริหารที่มีความรู้ สามารถ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ฯลฯ องค์กรก็สามารถที่จะแข่งขันกับผู้อื่นได้ และประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

ในอดีตลักษณะผู้นำที่ดีและเข้มแข็งนั้น จะมองเพียงในด้านกายภาพ บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ ความมั่งคั่ง และบารมี เท่านั้น แต่สำหรับในปัจจุบันที่เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา ผู้นำที่ดีและเข้มแข็งยังต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีการติดต่อสื่อสารในองค์กรที่ดี ฯลฯ เพื่อที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามที่เป้าหมายได้ตั้งไว้ ขณะเดียวกันก็ต้องทำให้สมาชิกในองค์กรเกิดความพึงพอใจในงานที่เขาทำ

ในบริบทของคำว่า “ผู้นำ” นี้ ได้มีนักปราชญ์ได้ให้คำนิยามไว้ ดังนี้ว่า

คำว่า “ผู้นำ” คืออะไร? เป็นคำถามที่สามารถตอบได้ในหลายแง่มุม หรือหลายความหมาย ผู้นำ อาจจะหมายถึง ผู้ที่สามารถสั่งการให้คนในองค์กรหรือลูกน้องปฏิบัติตาม หรือ หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถหรือความเชี่ยวชาญเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นและได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำ ฯลฯ แต่โดยสรุปแล้ว “ผู้นำ” หมายถึง บุคคลที่สามารถชักจูงหรือชี้นำบุคคลอื่น ให้ปฏิบัติงาน สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั่นเอง (สงวน นิตยารัมภ์พงศ์, 2551)

ส่วนคำว่า “ภาวะผู้นำ” นั้น คือความสามารถในการขับเคลื่อนหรือสร้างอิทธิพลต่อผู้อื่นสู่การทำให้ เป้าประสงค์ของปัจเจกบุคคลหรือของกลุ่มบรรลุผลสำเร็จ ผู้นำเป็นที่ต้องการในสถานที่ทำงาน องค์กร ชุมชน และประเทศ ผู้นำกลุ่มไม่ได้จำกัดจำนวน ผู้นำที่แท้จริงช่วยทางกลุ่มให้บรรลุใน สิ่งที่เขาเชื่อว่ามีค่าสำคัญ การที่ผู้บริหารทุกระดับชั้นที่มีความสามารถที่เพียงพอเหมาะสมกับ ตำแหน่งหน้าที่ และสามารถนำพาองค์กรไปในทิศทางที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ได้ รวมทั้งการยกระดับวิสัยทัศน์ของคนให้สูงขึ้น การยกระดับความสามารถของคนให้สูงกว่า มาตรฐานการสร้างบุคลิกภาพให้เหนือขอบเขตความจำกัดตามธรรมชาติ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2550)

จึงสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำนั้นเป็นทั้งกระบวนการและ คุณสมบัติ กระบวนการของภาวะการเป็นผู้นำก็คือการใช้อิทธิพลซึ่งไม่มีลักษณะบังคับเพื่อที่จะอำนวยการ และประสานกิจการต่าง ๆ ของสมาชิกของกลุ่มเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มตามที่ ได้ตั้งไว้ในแง่ของคุณสมบัติของภาวะการเป็นผู้นำ คุณสมบัติจะเป็นรองจากลักษณะภายในบุคคลที่สามารถใช้อิทธิพลดังกล่าวได้เป็นผลสำเร็จ

ในสังคมในยุค “วิถีใหม่” “ผู้นำ” แบบไหนโดนใจใช่เลย

การนำเสนอผู้นำที่พึงประสงค์ในยุควิถีใหม่นี้ ได้นำเสนอสาระสำคัญต่าง ๆ ในการกำหนดมาตรฐานผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักครองตน ครองคน ครองงาน ย่อมทำให้ได้มาตรฐานที่สมบูรณ์ในการพัฒนาผู้นำให้มีคุณภาพสมบูรณ์ แบบทั้งทางด้านความรู้ความสามารถ และทางด้านจิตใจ ทั้ง 3 ด้าน (พระมหาฉัตรชัย ส่งเสริม, 2565) คือ

1. ผู้นำที่มีมาตรฐานในการครองตน

มาตรฐานในการครองตน หมายถึง กระบวนการพัฒนาตนเองให้มีทั้งคุณภาพทางด้านความรู้ความสามารถ และคุณภาพทางด้านจิตใจอย่างสมบูรณ์ ซึ่งการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพทางด้านความรู้ความสามารถย่อมทำให้ผู้นำนั้นมีคุณสมบัติของผู้นำตามที่กล่าวมาข้างต้น เช่น เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้ความสามารถในระบบการบริหารอย่างดีเป็นต้น ส่วนการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพด้าน

จิตใจย่อมทำให้ผู้นำนั้นเป็นผู้มีคุณธรรม มีจริยธรรมมีความซื่อสัตย์ และเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักดังคุณสมบัติของผู้นำที่กล่าวมาแล้วดั่งนั้น จึงกล่าวได้ว่า มาตรฐานในการครองตนย่อมต้องประกอบด้วยคุณภาพทางด้านความรู้ความสามารถดีและคุณภาพทางด้านจิตใจควบคู่กันไปจึงจะสมบูรณ์แบบ

2. ผู้นำที่มีมาตรฐานในการครองคน

มาตรฐานในการครองคน หมายถึง กระบวนการพัฒนาคุณภาพทั้งด้านความรู้ความสามารถ และคุณภาพทางด้านจิตใจให้กับผู้ร่วมงานหรือบุคลากรในองค์กร เพื่อให้เขาเหล่านั้นเป็นผู้มีคุณภาพที่สมบูรณ์ ทั้งทางด้านความรู้ความสามารถและทางด้านจิตใจ ที่จะสามารถปฏิบัติงานตามที่มอบหมายให้ได้อย่างถูกต้อง และเป็นไปตามเป้าหมายแห่งวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนั้น ในมาตรฐานการครองคนนั้น ผู้นำจำเป็นต้องพิจารณาถึงการพัฒนาบุคลากรของตนให้มีคุณภาพอย่างสม่ำเสมอทั้งคุณภาพทางด้านความรู้ความสามารถ และคุณภาพด้านจิตใจอย่างสมบูรณ์ เพื่อให้เขาเหล่านั้นสามารถปฏิบัติงานอย่างถูกต้อง และเป็นไปตามเป้าหมายที่ได้วางไว้

3. ผู้นำที่มีมาตรฐานในการครองงาน

มาตรฐานการครองงาน หมายถึง กระบวนการพัฒนาการบริหารงานในองค์กรให้มีคุณภาพเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถปรับปรุงองค์กรให้มีความเหมาะสมกับยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเช่นยุคโลกาภิวัตน์นี้ ดังนั้น ในมาตรฐานการครองงานนั้น ผู้นำจำเป็นต้องพิจารณาปรับปรุงการบริหารงานด้านต่าง ๆ ให้มีคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เหมาะสมกับยุควิธีใหม่นี้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การกำหนดมาตรฐานผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักครองตน ครองคนครองงานนั้น ผู้นำนั้นจะต้องมีกระบวนการพัฒนาคุณภาพทั้งทางด้านความรู้ความสามารถ และคุณภาพทางด้านจิตใจของตนเอง และของบุคลากรทุกส่วนงานในองค์กร ให้มีประสิทธิภาพอย่างสมบูรณ์เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาการบริหารงานในองค์กรที่มีคุณภาพเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์แบบ เพื่อนำพาหมู่คณะ องค์กร ไปสู่เป้าหมายวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ และยังเป็นผู้นำที่เป็นที่ยอมรับนับถือ ศรัทธาของคนทั่วไปในยุคสมัยปัจจุบันนี้

ผู้นำที่พึงประสงค์ในบริบททางพระพุทธศาสนา

ผู้เขียนมองว่าพุทธธรรมจะเป็นเครื่องมือชีวิตที่สำคัญในการทำงานของผู้นำ ไม่ว่าจะแสดงออกมาในรูปแบบใดพุทธธรรมในที่นี้จึงหมายถึง คุณธรรมที่เป็นตัวกลางสำคัญของทั้ง “ผู้นำที่ดี (มีคุณธรรม) จึงสามารถนำพา บริหารหมู่คณะ หรือองค์กรให้เจริญรุ่งเรือง” (จุ.ชา.(ไทย) 27/24/221) ผู้นำต้องมีลักษณะเฉพาะตัวในการทำงานให้เกิดผลประโยชน์

สูงสุดในองค์กรที่รับผิดชอบ สามารถกำหนดการบทบาทการทำงานตามแนวหลักธรรมได้ แสดงออกมาหลายรูปแบบไม่ตายตัว แต่ได้อาศัยหลักสำคัญเสมือนเป็นเป้าหมายโดยรวมนำหลักธรรมบางประการมาพิจารณาเปรียบเทียบทางวิชาการที่ได้ศึกษาในพระพุทธศาสนา (ศิลปวิทย น้อยสมมิตร, 2561) คือ

1. ความไม่เห็นแก่ตัว (Unselfishness) คือการไม่ฉวยโอกาสเอาเปรียบเพื่อความสุข ผลประโยชน์ หรือความปลอดภัยเฉพาะส่วนตัว ซึ่งตรงกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ ทาน การให้ หรือการเสียสละเพื่อส่วนรวม

2. ลักษณะท่าทาง (Bearing) คือการวางตัวเหมาะสม ทั้งในด้านการปกครองและในด้านความประพฤติ ตลอดจนมีความสงบเสงี่ยม (Humility) คือการไม่อวดดี ไม่หยิ่ง ตรงกับท้าว คือ สุภาพอ่อนโยน ทั้งกายและวาจาไม่แข็งกระด้าง

3. ความซื่อสัตย์สุจริต (Integrity) คือการซื่อตรง มั่นคงอยู่ในศีลธรรม รักษาสัจจะ และเกียรติยศ ตลอดจนเป็นที่เชื่อถือ ไว้วางใจได้ (Dependability) ในเรื่องการทำงานและมีความภักดี (Loyalty) ตรงกับ อาชชว คือความซื่อตรงต่อตนเอง ต่อการงาน และต่อบุคคลอื่น

4. ความอดทน (Endurance) คือทนต่อความเคร่งเครียดต่างๆ ทั้งกายและใจ เช่น ความอดทนต่อความเจ็บปวด เหนื่อยอ่อน ทนต่อความทุกข์ เดือดร้อนไม่ยอมแพ้ รวมทั้งความกล้าหาญ (Courage) ทั้งกายและทางใจ คือตระหนักถึงความกลัวแต่ก็ยังสามารถเผชิญกับอันตรายได้ด้วยตนเอง มั่นคง ควบคุมตัวเองได้ ทั้งยังสำนึกในความรับผิดชอบที่ต้องทำการในเหตุการณ์นั้นด้วย ตรงกับหลักขณฺติ คือความอดทนอดกลั้นรู้จักข่มใจและห้ามใจตนเอง ทนทานต่อกิเลสและความทุกข์ มีสติ ควบคุมจิตใจให้คงที่อยู่ตามปกติ

5. ความเด็ดขาด (Decisiveness) มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมั่นคง และรวดเร็ว ไม่ลังเล และมีอำนาจในตัว (Force) คือความสามารถที่จะบังคับผู้อื่นปฏิบัติตามความตั้งใจของตน ตรงกับ ตป คือการมีอำนาจ หรือธรรมที่ทำลายหรือขจัดความชั่ว

6. ความเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) คือรู้จักแบ่งเบาความรู้สึกของผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ตรงกับอกุโธ ความไม่กริ้วโกรธโดยไขว่คว้า มีความเมตตา รัก และปรารถนาดีต่อผู้อื่น

7. ความยุติธรรม (Justice) คือมีความเสมอภาค ไม่ลำเอียงในการปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เช่น การให้รางวัลหรือการลงโทษ

8. ความรู้ (Knowledge) คือมีความรอบรู้ในวิชาชีพและความรู้ทั่วไป รู้จักงานของตน มีความรู้ความเข้าใจบุคคลอื่น รวมทั้งมีความฉลาด (Intelligence) มีสติปัญญาจัดการกับปัญหาต่าง ๆ และมีความแนบเนียน มีกาลเทศะ (properness) คือมีปฏิภาณไหวพริบ

สามารถปฏิบัติต่อบุคคลโดยวิธีอันเหมาะสม ปราศจากข้อขุ่นเคืองหรือขัดขืน ซึ่งตรงกับสัปปริสรธรรม 7

9. ความกระตือรือร้น (Enthusiasm) คือมีความใจใส่ จดจ่อ หรือสนใจอย่างจริงจัง ต่องานที่ทำและการปฏิบัติต่างๆ ตลอดเวลา รวมทั้งมีความคิดริเริ่ม (Initiative) คือ คุณลักษณะที่เล็งเห็นเองว่า สิ่งใดควรทำขึ้น หรือต้องทำ แล้วทำในสิ่งนั้น ซึ่งตรงกับหลักอิทธิบาท 4 วิธีการทำงานของผู้ว่าต้องมีลักษณะเฉพาะตัวในการทำงานให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดในองค์กรที่รับผิดชอบ สามารถกำหนดบทบาทการทำงานตามแนวหลักธรรมได้แสดงออกมาหลายรูปแบบไม่ตายตัว แต่ได้อาศัยหลักสำคัญเสมือนเป็นเป้าหมายโดยรวมนำหลักธรรมบางประการมาปฏิบัติใช้งานให้เกิดประโยชน์กับองค์กร

เสกสรรค์ สนวา และคณะ (2561) ได้ศึกษารูปแบบของผู้นำองค์การภาครัฐสมัยใหม่ว่าต้องมีองค์ประกอบ 9 ประการ รายละเอียดดังนี้

1) เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี (Good Personality) ผู้นำต้องมีความสง่างาม บุคลิกภาพเรียบร้อย มีความเป็นมิตรกับบุคคลรอบข้างตั้งแต่ผู้ใต้บังคับบัญชา หัวหน้าในกลุ่มเดียวกัน รวมถึงบุคคลภายนอก การมีบุคลิกภาพที่ดีนอกจากจะช่วยให้เกิดความสง่างามแล้ว ยังช่วยในการสร้างความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้นได้

2) เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ (Visionary) สามารถวางแผนอย่างมีระบบ มองการณ์ไกลเพื่อขับเคลื่อนหรือพัฒนาองค์การให้ประสบผลสำเร็จได้

3) เป็นผู้ที่มีศักยภาพ (Potential) หลากหลายรูปแบบทั้งด้านความรู้ความสามารถ และทักษะในการทำงานสามารถเป็นนักประสานความร่วมมือที่ดี รวมถึงความสามารถในการคิด การตัดสินใจในการสั่งการเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าประสงค์

4) เป็นนักกลยุทธ์ (Strategist) สามารถออกแบบกลไก ระบบการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเป็นนักกลยุทธ์ที่ดีต้องสามารถปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองให้ไปตามบริบทของสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมองค์การ

5) เป็นประชาสัมพันธ์ (Public Relations) กล่าวคือ ต้องสามารถประชาสัมพันธ์ความเป็นเอกลักษณ์และความโดดเด่นขององค์การเพื่อให้สาธารณะได้เข้าใจในบทบาทและภาระหน้าที่ขององค์การได้เป็นอย่างดี การเป็นนักประชาสัมพันธ์จำต้องมีเข้าใจ เข้าถึงกับกลุ่มเป้าหมายสามารถสื่อสารได้กับคนทุกกลุ่มได้

6) เป็นนักมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) ที่เน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคคลกลุ่มบุคคล และทีมงาน พร้อมทั้งเน้นผลลัพธ์ของการท างานที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ ในขณะที่เดียวกันการทำงานของนักมนุษยสัมพันธ์จำต้องยึดหลักการมอบหมายงาน และการกระจายอำนาจการตัดสินใจให้กับผู้ปฏิบัติสามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้ภายใต้สถานการณ์ที่มีอย่างจำกัดหรือเร่งด่วน

7) เป็นผู้ที่มีคุณธรรม (Moral) สามารถสร้างความศรัทธาให้กับทีมงาน การดำเนินงานภายในและภายนอกองค์กรต้องยึดหลักธรรมาภิบาลเป็นหลักในการดำเนินงาน

8) เป็นนักการตลาด (Marketing) สามารถคิดค้นและออกแบบสินค้าของชุมชน และของรัฐทั้งด้านการแปรรูปสินค้าและการบริการรูปแบบใหม่เพื่อให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มลูกค้าทั้งภายในและภายนอก

9) เป็นนักปฏิบัติ (Practitioner) สามารถปฏิบัติงานได้ทุกรูปแบบ ทุกสถานที่ทุกเวลา ซึ่งผู้นำลักษณะนี้จำเป็นต้องเป็นเป็นผู้ที่มีความกล้าคิดในสิ่งใหม่ๆ กล้าที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อพัฒนางานอย่างแท้จริง นักปฏิบัติต้องมีจิตสาธารณะที่คอยช่วยเหลือบุคคลอื่นให้พ้นจากปัญหาหรือวิกฤติได้ รวมถึงการเป็นผู้นำลักษณะนี้ต้องมีความสามารถในการสร้างเครือข่ายงานได้ทั้งในระดับหน่วยเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น เมื่อพิจารณาตามนัยแห่งความหมายของผู้นำ “ผู้นำ” ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา มีฐานะและสิทธิมีบทบาทอำนาจสูงกว่าบุคคลทั่วไป แต่ภาวะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความมีบทบาทอำนาจ อิทธิพล และความสามารถ ในการชักจูงใจและนำพาให้เคารพในพระพุทธเจ้า สมาชิกหรือผู้อยู่ภายใต้ปฏิบัติตามความคิดความต้องการ ภาวะที่มีอิทธิพลมีอำนาจเหนือความคิดและพฤติกรรมของผู้อื่นนั้น แสดงความเป็นผู้นำ ซึ่งหลักพุทธธรรมได้อธิบายไว้ด้วยหลักคุณธรรม หรือพุทธธรรมเรียกโดยทั่วไปว่า “ธรรม” เพราะการศึกษาถึงเรื่องอำนาจและการใช้อำนาจของผู้นำหรือของรัฐนั้นสำคัญมากเพราะการได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ การขยายอำนาจของผู้นำนั้นมีผลกระทบต่อสาธารณะหรือประชาชนอย่างมาก ปัจจัยสำคัญขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจนั้นเองว่าจะใช้อำนาจนั้นไปในทางใด ถ้าหากว่าใช้อำนาจไปโดยไม่มีกรอบ หรือไม่คำนึงถึงขอบเขตของศีลธรรมแล้ว อำนาจนั้นก็สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคมโดยรวม เพราะอำนาจนั้นเป็นโลกในโลกล (ส.ส.(ไทย) 15/213/212) ถ้าหากตกไปอยู่ในมือของคนดี อำนาจนั้นก็จะเป็นประโยชน์สุขแก่ตนเองและแก่สังคมโดยรวมได้อย่างมากมาย เช่นเดียวกับเพลโตกล่าวว่า “กฎหมายถ้าตกไปอยู่ในมือของคนที่ไม่รู้จักความยุติธรรมที่แท้แล้วก็อาจทำลายคนดี ๆ ได้”

สรุป

ภาวะผู้นำ เป็นความสามารถที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของบุคคลผู้เป็นผู้นำที่แสดงออกมาในรูปพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งสามารถทำให้สมาชิกในกลุ่ม ผู้ร่วมงานเกิดศรัทธายอมรับที่จะปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการดำเนินงาน จนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ อีกทั้งเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งต่อความสำเร็จขององค์กรทั้งนี้ เพราะผู้นำมีภาระหน้าที่ และความ

รับผิดชอบโดยตรงที่จะต้องวางแผนสั่งการดูแล และควบคุมให้บุคลากรขององค์การปฏิบัติงานต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ปัญหาที่เป็นที่สนใจของนักวิชาการและบุคคลทั่วไปอยู่ตรงที่ว่า ผู้นำทำอะไรหรือมีวิธีการอย่างไร จึงทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ตามเกิดความผูกพันกับงานแล้วทุ่มเทความสามารถ และพยายามที่จะทำให้งานสำเร็จด้วยความเต็มใจ ในขณะที่ผู้นำบางคนอย่างไร นอกจากผู้ใต้บังคับบัญชาจะไม่เต็มใจในการปฏิบัติงานให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังเกลียดชังและพร้อมที่จะร่วมกันขับไล่ผู้นำให้ไปจากองค์กร

ดังนั้น ในสังคมในยุค “วิถีใหม่” นี้ “ผู้นำ” จึงเป็นคุณลักษณะส่วนบุคคลที่พึงประสงค์ของคนในองค์กร โดยสามารถเชื่อมโยงกับคุณลักษณะของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา สรุปให้เห็นภาพดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปผู้นำที่พึงประสงค์ในยุควิถีใหม่และผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา

ผู้นำที่พึงประสงค์ในยุควิถีใหม่	ผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา
1. ผู้นำที่มีมาตรฐานในการครองตน	ความไม่เห็นแก่ตัว (Unselfishness) ลักษณะท่าทาง (Bearing) ความอดทน (Endurance)
2. ผู้นำที่มีมาตรฐานในการครองคน	ความยุติธรรม (Justice) ความเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) ความเด็ดขาด (Decisiveness)
3. ผู้นำที่มีมาตรฐานในการครองงาน	ความรู้ (Knowledge) ความกระตือรือร้น (Enthusiasm) ความซื่อสัตย์สุจริต (Integrity)

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐพัชร์ ลาภบำรุงวงศ์. (2559). ภาวะผู้นำของผู้บริหารงานมีความสำคัญต่อการจัดการในพฤติกรรมองค์กร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี*, 9(2), 58-96.
- ณิรดา เวชญาณลักษณ์. (2560). *ภาวะผู้นำทางการบริหาร*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล (เกตุสุวรรณ์). (2565). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงยุควิถีชีวิตใหม่ของผู้บริหารสถานศึกษา. *วารสารพุทธอาชีวศึกษา*, 7(1), 16-28.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *ภาวะผู้นำ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

- พระมหาฉัตรชัย ส่งเสริม. (2565). ภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อการบริหารงาน. *วารสารวิชาการพระพุทธศาสนาเขตลุ่มแม่น้ำโขง*, 5(1), 37-50.
- พระเมธีวชิรภูษิต. (2557). ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการขับเคลื่อนพัฒนา. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 14(1), 109-112.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิลปวิชญ์ น้อยสมมิตร. (2561). การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนา. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 1(1), 111-125.
- สงวน นิตยารัมภ์พงศ์. (2551). *ภาวะผู้นำ เพื่อการบริหารคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ*. กรุงเทพฯ: น้ำฝน.
- สมยศ นาวิการ. (2549). *การบริหารและพฤติกรรมองค์กร*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ.
- สุเมธ แสงนิมนวล. (2552). *ภาวะผู้นำกับธรรมาภิบาลในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: ส.เจริญการพิมพ์.
- เสกสรรค์ สนวา ฉัตรณรงค์ศักดิ์ สุธรรมดี และวิไลลักษณ์ ขาวสะอาด. (2561) คุณลักษณะของผู้นำองค์กรภาครัฐสมัยใหม่. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 20(พิเศษ), 399 – 411.
- อดิชาติ คำพวง และอรอนงค์ อินสะอาด. (2561). ปรัชญาของขงจื้อกับการจัดระเบียบทางสังคม :การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์หลุนอี่ว. *วารสารภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม*, 8(2), 126-164.